

AYOLLAR MILLIY NIMCHALARINI TIKISH

Qudratova Mastura Axmatovna

*Sayhunobod tumani 2- sonli kasb- hunar maktabi
“Tikuvchi” kasbi bo‘yicha ishlab chiqarish ta’lim ustasi*

Annotatsiya: ushbu maqolada ayollar milliy nimchasini tikish bo‘yicha ma’lumotlar berilgan. O‘zbek milliy liboslari deganda ko‘z oldimizda atlas, adras, beqasam kabi turli tuman-tuman nafis va go‘zal matolardan ijob etilgan kiyimlar gavdalanadi. Asrlar davomida shakllanib kelgan va san’at darajasiga ko‘tarilgan hunarmandchilikning bu turi hozirgi kunga kelib haqiqiy ommaboplik va mashhurlik kasb etdi.

Kalit so‘zlari: Modellashtirish, milliy nimcha, zamonaviy moda, tikuvchilik, eskiz, konstruksiyalash.

Kiyim insonning ijtimoiy hayotida eng zamonaviy ehtiyoji hisoblandi. Kiyimni modellashtirish tikuvchilik sanoatining eng muhim va murakkab bosqichidir. Modellashtirishning vazifasi keng xalq ommani kiyim -kechakka bo‘lgan ehtiyojini qondirishdan iboratdir. Modellashtirish keng assortimentda maqsadga muvofiq qulay zamonaviy kiyimlar yaratishni o‘z oldiga vazifa qilib qo‘yadi.

Modellashtirishning maqsadi — o‘z san’ati, qudrati bilan jamiyatni estetik tarbiyalash, madaniyatni yuqori pog‘onalarga ko‘tarishdir. Shuningdek, o‘z zamonasining turmush tarzi, fan va texnika yutuqlari, milliy urf-odatlarini, iqlimi, sharoitini aks ettirishdir.

Moda “shabadasi” ayollarning milliy nimchasiga ham zamonaviy o‘zgarishlarni kiritib boradi.

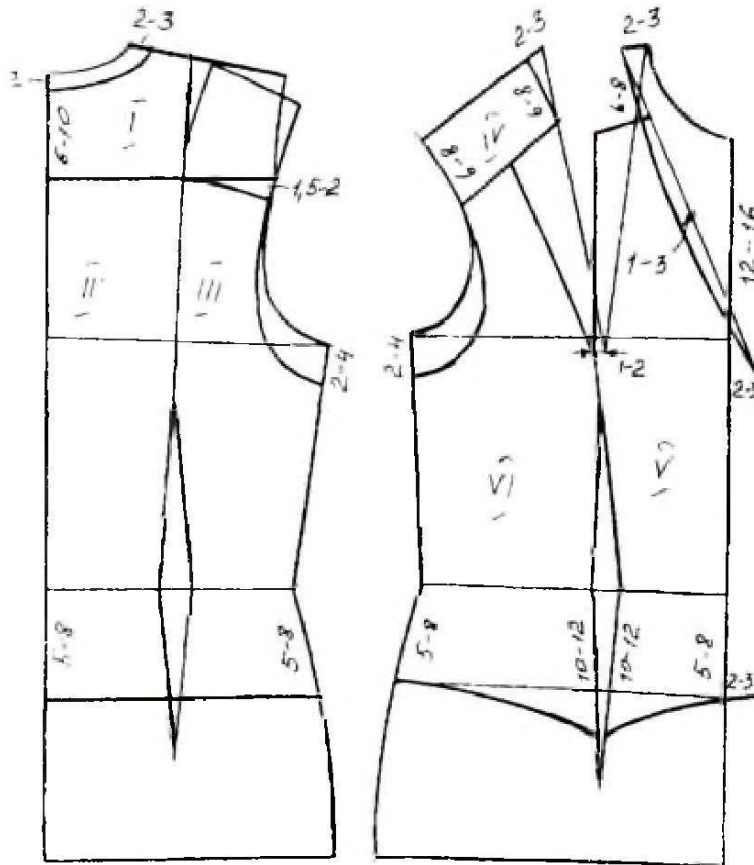
Ishlatiladigan gazlamalar turi, ulardagi rang boyligi va naqshlar yechimi butunlay moda yo‘nalishiga qarab hal qilinadi. Lekin an‘anaviy xonatlas hamisha bir xilda mashhur bo‘lib keladi. Uning naqsh motivi ham zamon, voqelik, davr ta’sirida o‘zgarib turadi. Xonatlasdagi rapportning kattaligi, rasmlarining aniq-ravshanligi va qat‘iyiligi bu kiyimni ko‘p bo‘laklardan tikishga imkon bermaydi, uning shakli aniq, to‘g‘ri to‘rtburchakka yaqin bo‘lishi kerak.

Har qanday buyumni tikishga, ya'ni uni bichishga, unga texnologik ishlov berishga kirishishdan oldin birinchidan, uning badiiy loyihasini, sodda qilib aytilganda, eskizini yaratish kerak — bu bosqichga badiiy modellash deyiladi. Ikkinchidan, asosiy konstruksiyani, ya'ni asosini hisoblash va chizish kerak, buni konstruksiyalash deyiladi. Uchinchidan, hisoblashlar va maket yasash yo'li bilan tahlamlarni, burmalar, koketkalar, cho'ntaklar, qirqmalarni va hokazolarni ishlab chiqish kerak - bunga texnik modellash deyiladi. Bu ishlaming birinchi qismini odatda rassom-modelerlar bajaradilar. Ular modelning rangli eskizini gazlamaning xususiyati, gavda turi, faslga, kishining yoshiga, kiyimning bezaklariga e'tibor berib chizadilar.

Shuningdek, kerakli ma'lumotlar eskiz tagiga yozib qo'yiladi. So'nggi ikkitasini esa loyihachilar bajaradilar (ularni ko'pincha loyihachi-rassomlar deyishadi). Ular bir-birlarining ishini yaxshi bilishlari va tushunishlari kerak, chunki modelerlar, loyihachilar va texnologlarning mehnati o'zaro bog'liq va umumiy ishning pirovard natijasi uchun birdek muhim. Ateleda bichiqchining o'zi modeler-rassom bilan loyihachining ishini bajaraveradi, u texnologik jarayonning hammasini ham biladi, lekin texnologik jarayonni ko'klovchi, qo'l ishlarini bajaruvchi, motorchi, dazmolchi degan maxsus ustalar bajaradilar. Uy sharoitida asosan, rassom ham loyihachi ham, texnolog ham bir odamning o'zi bo'ladi. Shuning uchun ishning barcha bosqichlariga — model tanlash va yaratishga, hisoblashga, bichishga va ishlov berishga — to'la ma'lumot bilan qarash kerak.

Ayollar nimchasini paxta, shoyi, jun va sun'iy tolali gazlamalardan tikilish mumkin. Ular uzun — bo'ksa chizig'idan pastga tushgan yoki kalta — bel chizig'igacha bo'lishi, bo'yin o'yindisi V — shaklda yoki oval shaklda, yoqali yoki yoqasiz, bir yoki ikki yoqlamali taqilmali, qirqma yoki yopishtirma cho'ntakli hollarda uchrashi mumkin. Nimchalar astarli yoki astarsiz qilib tikiladi. Astarli nimchalarning astari nimcha andzasining ustki bo'laklariga mos holda bichiladi.

50-rasm. Ayollar nimchasini modellashtirish

Ayollar nimchasi. 50-rasmda ayollar nimchasini modellashtirish usuli ko'rsatib berilgan. Buning uchun ovropacha ko'ylak asosi chizmasining old va ort bo'laklarini bo'ksa chizig'igacha, hamda hamma vertikal va gorizontal chiziqlari tushirib olinadi. Bel chizig'idan 5-8 sm tushirib nimchaning uzunligi aniqlab olinadi. Ort bo'lakda quyidagicha o'zgarishlar bo'ladi: bo'yin o'yindisi 2-3 sm kengaytiriladi va 1-2 sm chuqurlashtiriladi. Bu nuqtalar, ya'ni 2-3sm va 1-2sm nuqtalar ravon egri chiziq bilan tutashtiriladi. Bo'yin o'yindisi chuqurligi nuqtasidan 6-10 sm koketka uzunligi o'rta chiziq bo'ylab qo'yiladi. Shu nuqtadan o'rta chiziqqa perpendikulyar o'tkazilib, yeng o'mizi bilan kesishguncha davom ettiriladi. Yelka vitochkasi to'g'nag'ich bilan yopiladi va koketka chizig'i qirqiladi. Bitarkaning yopilish qiymatini 1,5-2 smni yeng o'mizi bo'ylab pastga qo'yiladi. 1,5-2 sm nuqtani koketka chizig'ining o'rta bilan ravon egri chiziq qilib tutashtiriladi. Ort bo'lak bel vitochkasi uchi koketka chizig'i bilan kesishguncha davom ettirilib, ort bo'lakni detallarga ajratiladi. Yeng o'mizini 2-4 sm ga chuqurlashtiriladi va 1,5-2sm nuqta bilan ravon egri chiziqda tutashtiriladi.

So'ng'ra ort bo'lak detallariga sonlar qo'yib chiqiladi:

- I — ort bo'lak koketkasi;
- II — ort bo'lakning o'rta qismi;
- III — ort bo'lakning yon qismi.

Old bolak quyidagicha modellashtiriladi. Bo'yin o'yindisi 2-3 sm kengaytiriladi, 12-16 sm ga chuqurlashtiriladi. O'rta chiziq bo'yicha 2- 3 sm qiymatda o'tim haqqi qo'yiladi.

yelka chizig'idagi 2-3 sm nuqta 12- 16 sm nuqta bilan tutashtirilib, o'tim haqi bilan kesishguncha davom ettiriladi. Bu chiziqning o'rtasidan perpendikulyarda 1-3 sm qo'yiladi. 2-3 sm, 1-3 sm, 2-3 sm nuqtalar ravon egri chiziq bilan tutashtiriladi.

Yeng o'mizi chizig'ining yelka nuqtadan va bo'yin nuqtadan yelka chizig'iga parallel qilib 6-8 sm pastda koketka chizig'i belgilanadi. Yon chokda yeng o'mizini 2-4 sm ga chuqurlashtiriladi va 6-8sm nuqta bilan ravon egri chiziqda tutashtiriladi.

Old bo'lakda relief chizig'i o'tkaziladi. Buning uchun ko'krak vitochkasi uchini 1-2 sm ga chap tomonga suriladi, hosil boigan nuqtani bel vitochkasining uchi bilan tutashtiriladi va koketkaning o'rtasi topilgan nuqta bilan kesishguncha davom ettiriladi.

Bel chizig'dan 5-8 sm ga tushib, vitochka tomonlari bo'ylab esa 10-12 sm tushib, nimchaning etak qismi egri chizig'i chiziladi. So'ngra old bo'lak detallariga sonlar qo'yib chiqiladi.

IV — old bo'lak koketkasi;

V — old bo'lakning o'rta qismi;

VI — old bo'lakning yon qismi.

Hozirgi kiyimning asosiy xususiyati qulaylik va funkcionallikka intilish bo'lib, bu loyihani soddalashtirishda, kiyimning har qanday gavgaga moslanishini oson, yopishmay, bemalol turuvchi shaklida ifoda topadi.

Hozirgi kiyimning xususiyatlari quyidagilar:

a) kiyim ansambilining yorqin obrazlilik;

b) nimaga mo'ljallanganiga qarab qo'shimchalar tanlanishi;

v) yakka kiyim turlaridagi gazlamalarning ixtiyoriy kompozitsiyasi;

g) ko'p vazifalilik, mavsumiga qaramaslik, turlanuvchanlik, kiyimning ishboplilikini va universalligini bildirish.

Hulosa qilib aytganda, atlas va adras kabi ko'zni quvnatadigan, yorqin ranglari, takrorlanmas naqshlari bilan kishiga xush kayfiyat bag'ishlaydigan milliy liboslarimizda xalqimizning ming asrlik o'tmishi, qadimiy urf-odat va an'analari, estetik qarashlari shuningdek, o'ziga xos xususiyatlari mujassam.

Respublikamizda ham atlas va adras targ'ibotini kuchaytirish, o'zbek milliy liboslariga mehr uyg'otish va ommalashtirish, zamonaviy kiyinishda o'zbekona sharm-hayo me'yorlarini targ'ib qilish, o'zbekona kiyinish madaniyatini yuksaltirish maqsadida har yili «Xon atlas» festivali keng nishonlanmoqda.

Ayol- qizlarimiz ham milliy nimchalarni kundalik ish va o'qishda ko'proq kiyishsa nur ustiga a'lo nur bo'lardi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M.K.Rasulova, "Tikuv buyumlari texnologiyasi" o'quv qo'llanma. Toshkent 2011 yil
2. M.K.Rasulova, "Tikuv buyumlari texnologiyasi" fani bo'yicha tikuv buyumlarning bo'linmas operatsiyalarini ketma-ketligi to'plami. Toshkent TTYSI 2011 yil.

3. M.Jabborova «Tikuvchilik texnologiyasi». Toshkent, 1989 y. «O‘qituvchi» nashriyoti.
4. «Uy-ro‘zg‘or ensiklopediyasi». Toshkent, 1982 yil.
5. A.T.Truxanova «Tikuvchilik texnologiyasi asoslari». Toshkent: «O‘qituvchi» n. 1996 yil.
6. B. Ziyomhammadov “Ta’lim texnologiyalari” (metodik qo‘llanma) Toshkent. 2012y.